

Materiały i Sprawozdania
Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego
Tom XVIII
Rzeszów 1997

Agnieszka Kukułka

Badania sondażowe w Gwoźdźcu stan. 2, gm. Zakliczyn, woj. tarnowskie

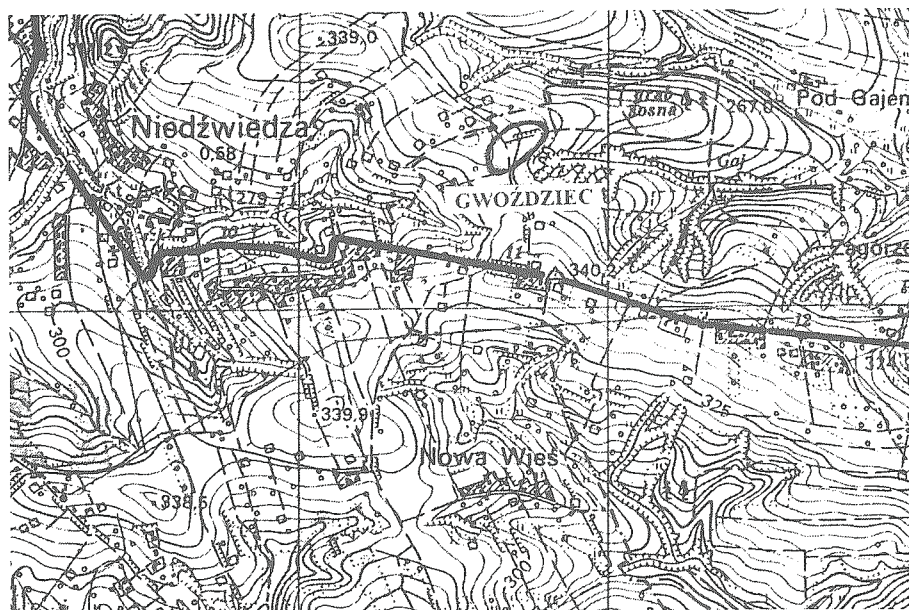
Stanowisko nr 2 odkryte zostało w 1989 roku podczas badań powierzchniowych prowadzonych na obszarze AZP 106-64 przez mgr. J. Okońskiego i mgr. A. Szpunara. Współrzędne stanowiska na obszarze wynoszą: $x=80$, $y=160$.

W trakcie badań stwierdzono na obszarze stanowiska materiał archeologiczny (głównie ceramiczny) datowany przede wszystkim na okres neolitu: osada kultury ceramiki wstęgowej rytej i ślad osadniczy kultury lendzielskiej oraz ślady osadnicze z okresu mezolitu i okresu nowożytnego. Stwierdzono również widoczne na powierzchni ślady obiektów — mniej więcej w północno-wschodniej części stanowiska zajmującego powierzchnię ok. 1 ha.

Osada położona jest na terenie wsi Gwoździec gm. Zakliczyn, przy granicy z Niedźwiedzą gm. Dębno na stoku niewielkiego garbu terenowego, którego kulminacja wynosi 329 m n.p.m. Stok posiada ekspozycję wschodnią i południo-

wo-wschodnią i łagodnie opada w kierunku zalesionej doliny małego ciekę bez nazwy. Stanowisko zostało częściowo zniszczone przez żwirową drogę biegnącą od szosy Dębno-Melsztyn w kierunku Łysej Góry i dróżkę prowadzącą w kierunku lasu (ryc. 1).

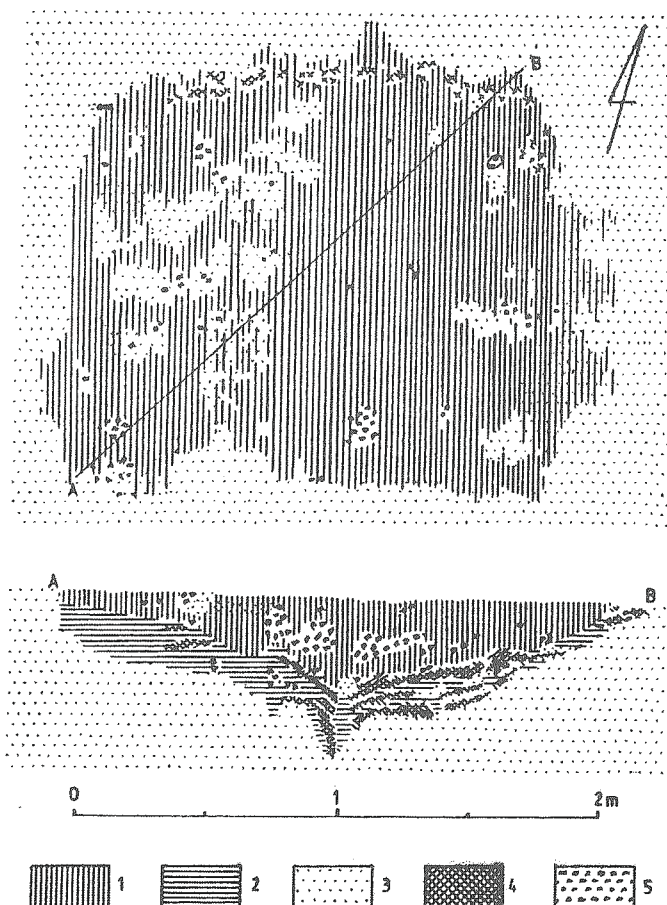
Jesienią 1996 roku Muzeum Okręgowe w Tarnowie przeprowadziło weryfikację stanowiska. Stwierdzono występujący na powierzchni materiał ceramiczny i krzemienisty (kilkadziesiąt skorup i kilka zabytków krzemienistych) kultury ceramiki wstęgowej rytej, nie stwierdzono natomiast śladów obiektów (w dostępnej do obserwacji części stanowiska). Podjęto niewielkie badania sondażowe, w wyniku których odkryto jamę (obiekt 1) oraz kilka niewielkich, bardziej lub mniej regularnych zaciemnień o różnej miąższości i dość jednorodnym wypełnisku. W niektórych wystąpił niewielki materiał ceramiczny i krzemienisty. Niewielki wykop sondażowy założony został na polu, na którym wystąpił

Ryc. 1. Lokalizacja stanowiska 2 w Gwoźdźcu gm. Zakliczyn. Skala 1: 25 000

Abb. 1. Lokalisierung der Fundstelle 2 in Gwoździec Gemeinde Zakliczyn. Maßstab 1:25 000

Рис. 1. Локализация памятника 2 в Грозьдце гм. Закличин. Масштаб 1:25 000

Ryc. 2. Jama (obiekt 1). Rzut na poziomie odkrycia (20 cm) i profil AB.

- 1 – popielato-szara zgliniona ziemia
- 2 – popielato-brunatna zgliniona ziemia
- 3 – glina calcowa
- 4 – warstwa spalenizny
- 5 – polepa

Abb. 2. Grube (Objekt 1). Plan auf der Fundebene (20 cm) und Profil AB.

- 1 – aschgrauer verlehmteter Boden
- 2 – aschbrauner verlehmteter Boden
- 3 – gewachsener Lehm Boden
- 4 – Schicht des Verbrannten
- 5 – Bekleidung

Рис. 2. Яма (объект 1). План на глубине выявления (20 см) и профиль АВ.

- 1 – пепельно-серая глинистая земля
- 2 – пепельно-коричневая глинистая земля
- 3 – материковая глина
- 4 – слой гари
- 5 – обмазка

(stosunkowo licznie) materiał archeologiczny i gdzie, wg informacji autorów badań powierzchniowych, znajdować się miały obiekty.

Bezpośrednio pod warstwą orną, mniej więcej na poziomie 20 cm pojawił się zarys obiektu 1 (jamy), oraz bardziej lub mniej regularne zaciemnienia.

Obiekt 1 (ryc. 2)

Na poziomie odkrycia kształt czworokąta z zaokrąglonymi narożnikami, głębiej — kształt bardziej kolisty o nie-

regularnych granicach. Wymiary ok. 1,60×1,90 m. Oś dłuższa W-E. Dno nieckowate na głęb. ok. 0,5 m od poziomu odkrycia.

Wypełnisko popielato-szare z licznymi grudkami i płacami rozlasowanej polepy w części centralnej, głębiej smużki spalenizny w brunatno-popielatej zglinionej ziemi.

Z obiektu pochodzi liczny materiał ceramiczny i krzemienisty zalegający na całej przestrzeni i miąższości jamy (nielicznie tylko przy samym dnie). Pobrana botaniczna próbka ziemi wykazała obecność całych i połamanych ziarniaków oraz szczątków kłosa i plew pszenicy płaskurki (*Triticum dicoccum*), fragmentów ziarniaków stokłosy (*Bromus sp.*) i fragmentów owoców i nasion oraz węgla drzewnego dębu (*Quercus sp.*)¹.

Inwentarz krzemienisty reprezentowany jest przez 108 okazów, z czego 62,96% pochodzi z obiektu 1. Najczęściej używanym surowcem był krzemień jurajski. W jednym przypadku użyty został krzemień naddniestrzański. W materiale znalazł się także pojedynczy wiórek obsydianowy (tabl. II, g).

Z badań pochodzi jak do tej pory jeden rdzeń odłupkowy, o zmienionej orientacji, z krzemienia złej jakości (tabl. I, c).

Najliczniejszą grupę inwentarza krzemienistego stanowią odłupki — 64 egz. (59,26%). Wśród nich 17 egzemplarzy to odłupki korowe lub z korowym bokiem (tabl. I, b, e, h-j), co świadczy o obróbce krzemienia na miejscu. Niewielki procent stanowią okazy retuszowane (tabl. I, h, i).

Drugą co do liczebności grupą są wióry. Półsurowiec wiórowy reprezentowany jest przez 35 egzemplarzy (32,41%). Okazy korowe bądź częściowo korowe wystąpiły tylko w 4 przypadkach (tabl. II, o). Większość wiórów to regularnie i starannie wykonane egzemplarze o zgodnych kierunkach odbić. Znaczna ich część jest złamana, przeważnie zachowane są fragmenty pozbawione wierzchołka. W jednym przypadku dwie części wióra udało się „złożyć” w całość (tabl. II, k, l). Ilość okazów połamanych świadczy o ich intencjonalnym „uszkadzaniu”.

Narzędzia znalezione na przebadanym fragmencie osady stanowią 5,55% całości inwentarza. Na 6 okazów, cztery — to drapacze; w 2 przypadkach wykonane na odłupkach, a w 2 na wiórach (tabl. II, a-d).

Jeden egzemplarz — to wiertnik na odłupku z krótkim żądłem (tabl. II, e).

Ostatnim okazem jest fragment wkładki sierpowej na odłupku z bardzo wyraźnym wyświeceniem żniwnym (tabl. II, f).

Łączki reprezentowane są przez 2 okazy. Jeden, niewielkich rozmiarów powstał w wyniku wykorzystania rdzenia (tabl. I, a), drugi — na części konkracji krzemiennej (tabl. I, d). Brak jak do tej pory typowych dla kultury ceramiki wstęgowej rytej łączek kulistych.

Najliczniej na stanowisku reprezentowana jest ceramika — ponad 800 fragmentów (z czego ok. 600 pochodzi z ob. 1). Wyróżnione zostały dwie grupy technologiczne.

¹ Analiza próbki wykonana została przez p. dr Marię Lityńską-Zając z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Krakowie.

Oś dłuż-
poziomu

ni i płata-
j smużki

y i krze-
ści jamy
taniczna
ch ziarn-
łaskurki
sy (*Bro-*
drzew-

rez 108
część
jednym
V mate-
ianowy

pkowy,
I, c).

anowią
arzy to
-j)), co
ki pro-

rowiec
plarzy
stąpiły
to re-
h kie-
ważnie
V jed-
w ca-
o ich

e osa-
ztery
kach,

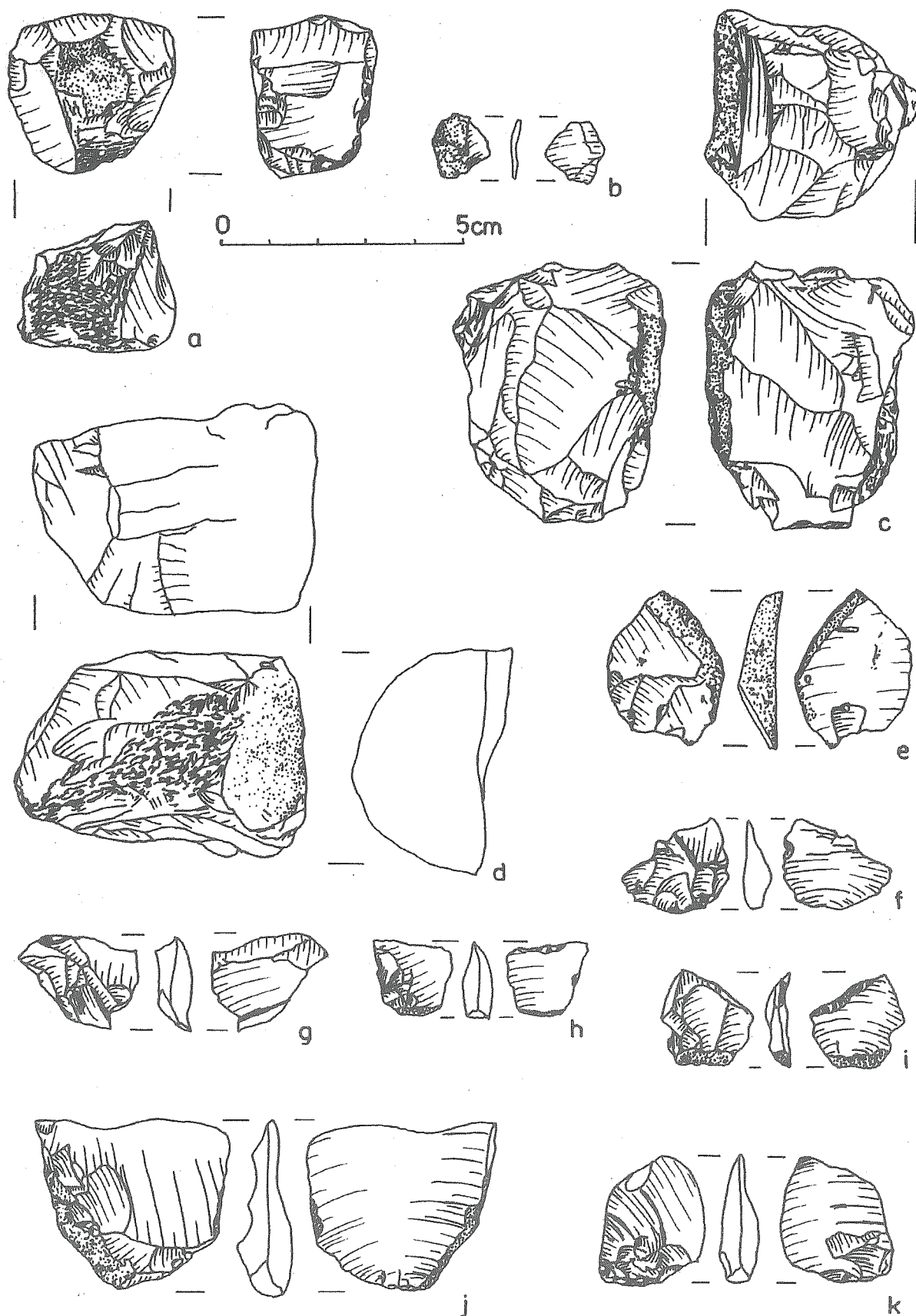
otkim

ej na
(tabl.

nie-
dze-
nnej
era-

nika
. 1).

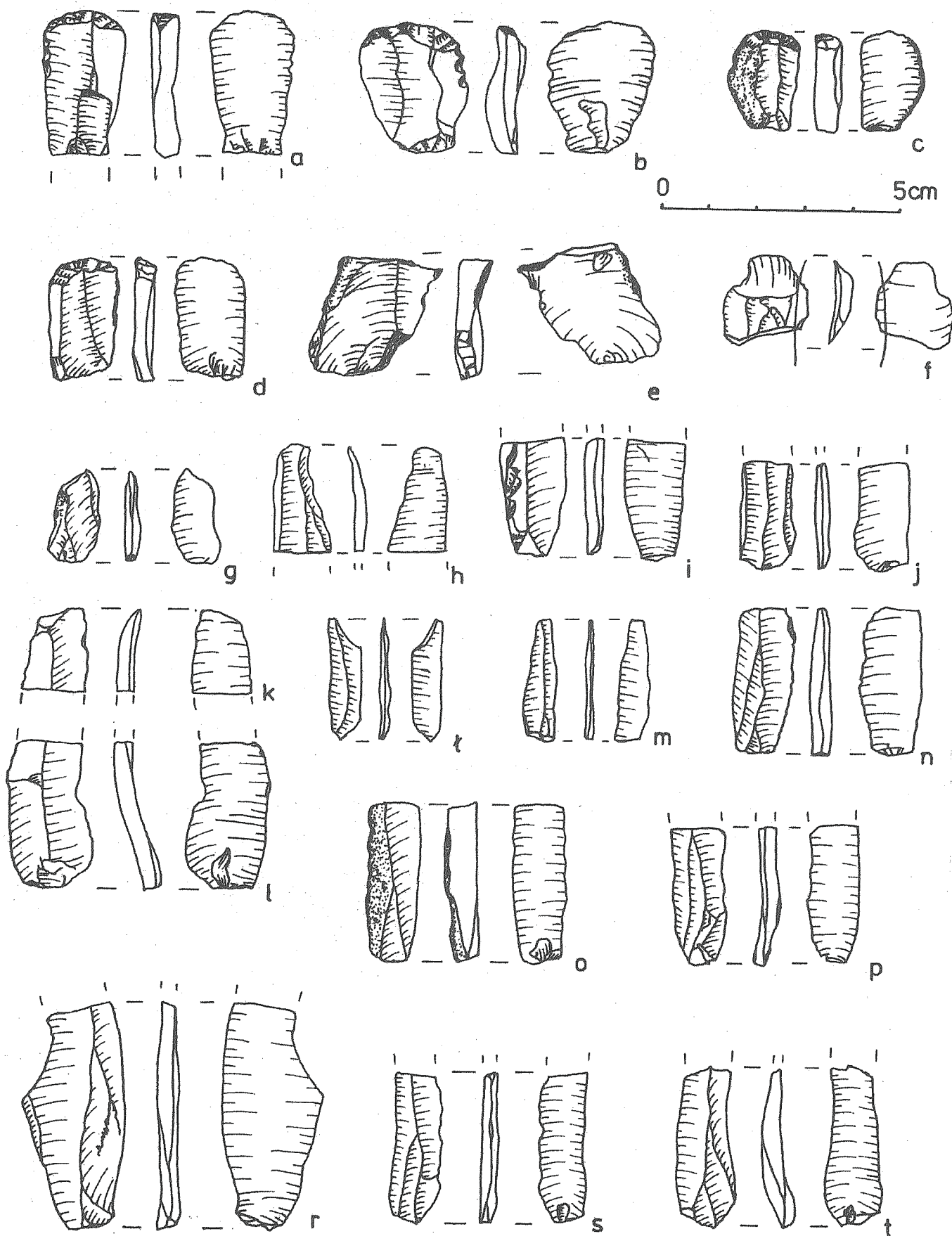
ską-

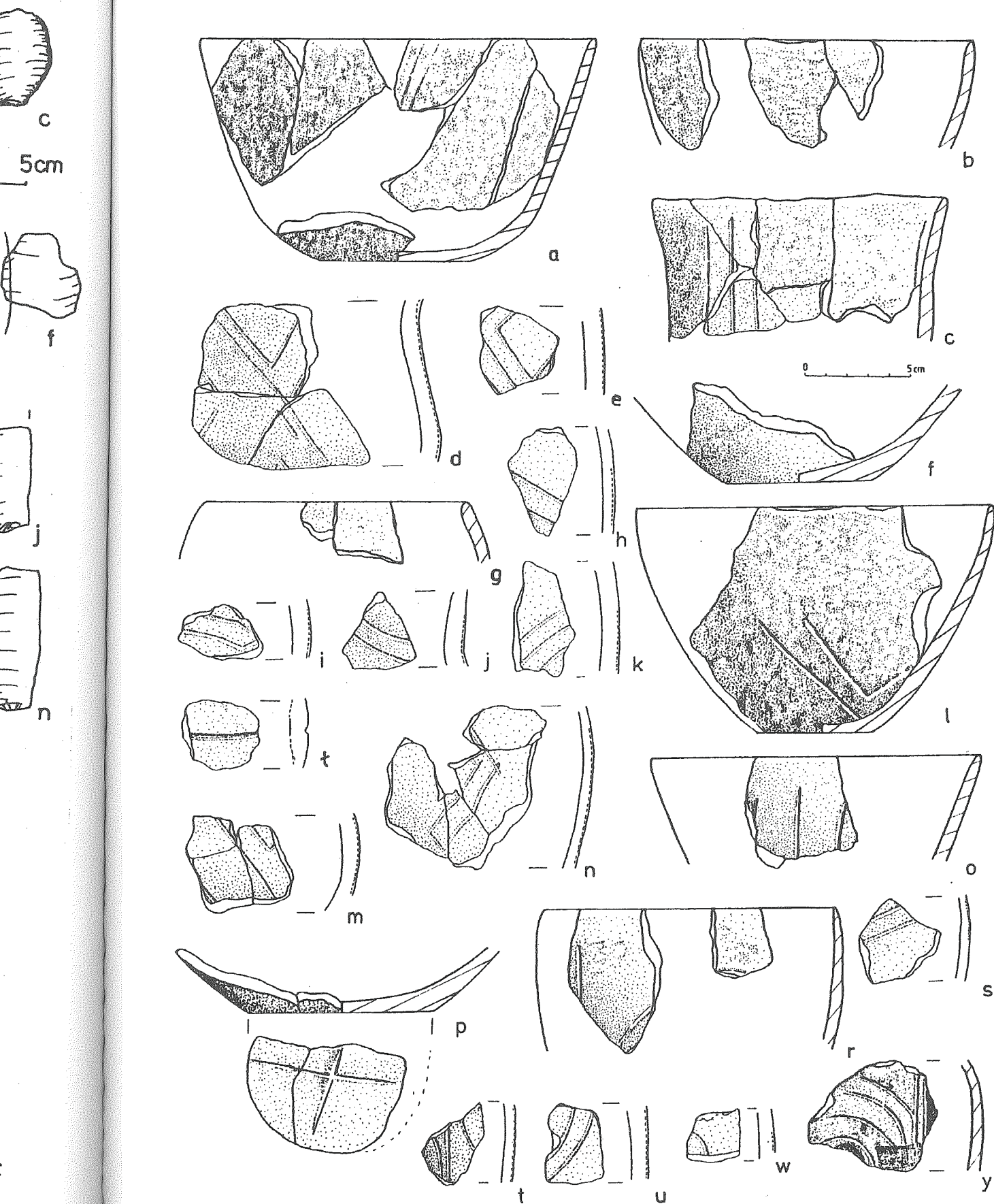
Tabl. I. Materiał krzemienisty z obiektu 1 (a, b, e, f, j), „obektu” 5 (k) i warstwy ornej (c, d, g-i)

Taf. I. Feuersteinmaterial aus dem Objekt 1 (a, b, e, f, j), aus dem „Objekt” 5 (k) und aus der Ackerschicht (c, d, g-i)

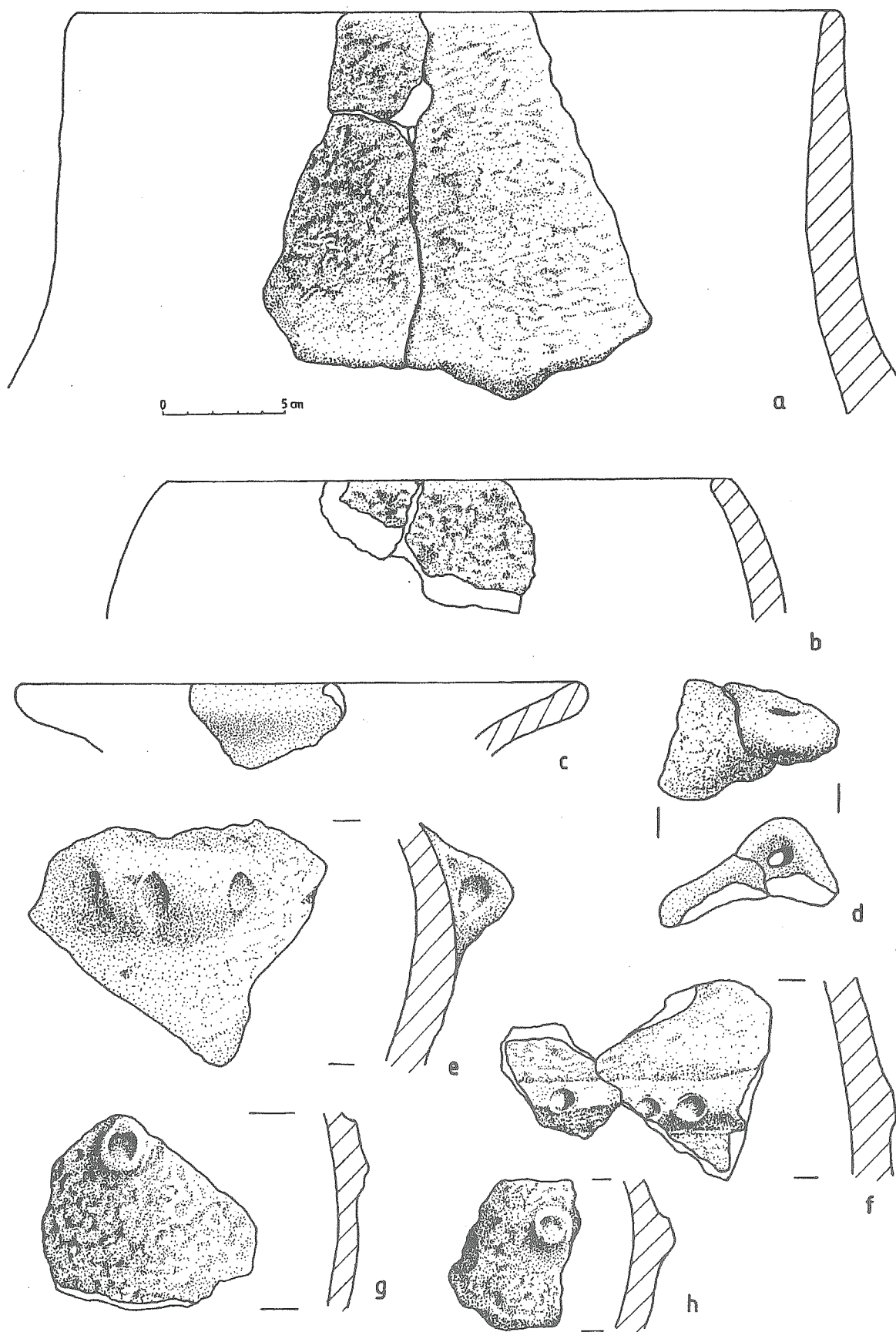
Табл. I. Кремневый материал из объекта 1 (a, b, e, f, j), „объекта” 5 (k) и нахотного слоя (c, d, g-i)

Tabl. II. Narzędzia i półsurowiec wiórowy z obiektu 1 (a-d, f, i-t), z powierzchni (e) i warstwy ornej (h)
 Taf. II. Werkzeuge und Spanrohstoff aus dem Objekt 1 (a-d, f, i-t), aus der Ackeroberfläche (e) und Ackerschicht (h)
 Табл. II. Орудия и полуфабрикаты на пластинах из объекта 1 (a-d, f, i-t), с дневной поверхности (e) и пахотного слоя (h)

Tabl. III. Ceramika delikatna z obiektu 1 (a-s) i warstwy ornej (t-y)
 Taf. III. Feinkeramik aus dem Objekt 1 (a-s) und aus der Ackerschicht (t-y)
 Табл. III. Тонкая керамика изобъекта 1 (a-s) и пахотного слоя (t-y)

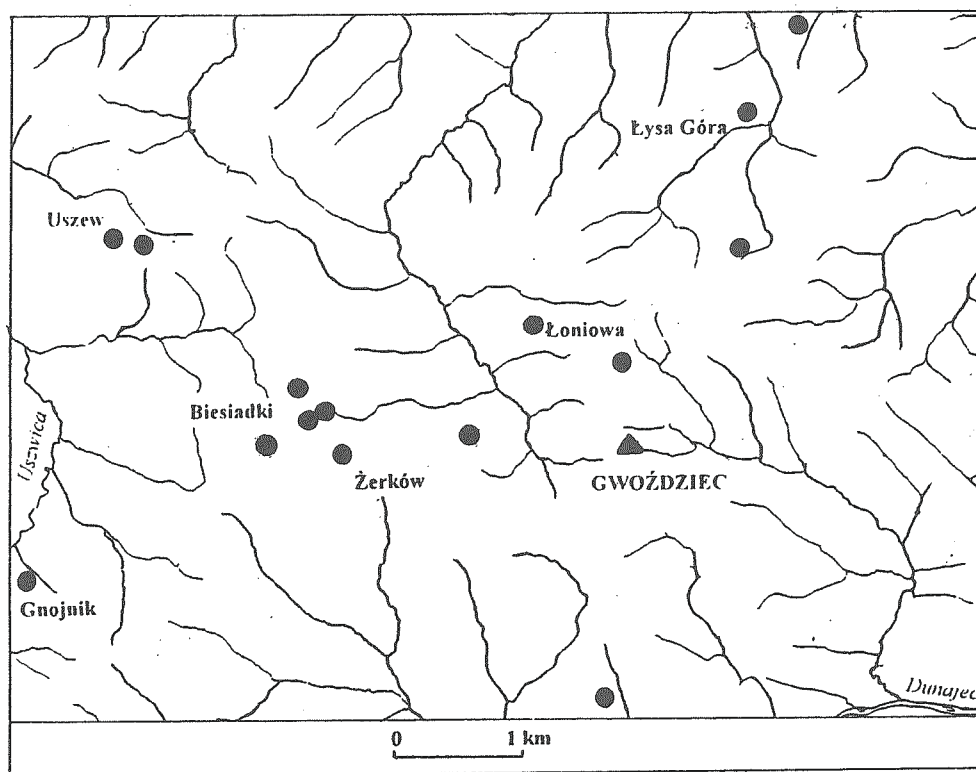
Tabl. IV. Ceramika „grubej roboty” z obiektu 1
 Taf. IV. Keramik „dicker Arbeit” aus dem Objekt 1
 Табл. IV. Керамика „грубой работы” из объекта 1

Grupa pierwsza — ceramika delikatnej roboty (tabl. III) — to ponad połowa wszystkich ułamków naczyń, przeważnie rozdrobnionych i niewielkich często o zniszczonej powierzchni i cienkich ściankach (od 0,3 do 0,8 cm). Do wyrobu tego typu naczyń użyta była tłusta glina, schudzana niewielką ilością tłuczonych skorup i drobnymi cząstkami domieszki organicznej. Niektóre fragmenty charakteryzowały się stosunkowo dobrym wypałem. Naczynia miały barwę szarą, ciemnopopielatą — prawie czarną; zachowało się też kilka fragmentów o barwie różowej i żółtawej. Zachowana powierzchnia niektórych naczyń świadczy o tym, że była ona wygładzana, w niektórych przypadkach nawet wybliszczona (fragmenty o barwie ciemnopopielatej, prawie czarnej). Część naczyń zdobiona była ornamentem w postaci linii rytých, pojedynczych, podwójnych i potrójnych, prostych i łukowatych, tworzących niekiedy wzory geometryczne w formie kątów czy rombów. Ze względu na rozdrobnienie i fragmentaryczność zachowania, nie jest możliwe odtworzenie wątków ornamentacyjnych nawet w większej części, nie mówiąc już o całości. W większości przypadków linie ryte były dość płytko; w przekroju miały kształt litery U, na kilku fragmentach linie ryte były głębsze i wąskie, w przekroju V — kształtne (tabl. III, t). Zdecydowana jednak większość ułamków pozbawiona była zdobienia. Fragmenty ceramiki delikatnej pochodziły w większości z czarek w formie wycinka kuli oraz z szeroko-otworowych mis, w kilku przypadkach — były to naczynia z wyodrębnioną szyjką (tabl.

III, c) Do omawianej grupy zaliczyć można także dwa fragmenty dość wąskiego, wygiętego wałeczka gliny z płytko rytą linią biegnącą wzdłuż (prawdopodobnie pozostałość uszka (uszek?).

Druga grupa — ceramika grubej roboty (tabl. IV) — o grubych ściankach (dochodzących do 2,5 cm). Ułamki zachowane w złym stanie, niektóre pokruszone, o złuszczonej się powierzchni. Masa ceramiczna użyta do wyrobu naczyń tej grupy wykonana była z tłustej gliny, której główną domieszką była duża ilość siewki oraz niekiedy tłuczonych skorup. Naczynia miały barwę pomarańczową, wypał był bardzo słaby, skorupy miękkie i kruche. Powierzchnia była chropowata, w kilkunastu przypadkach wygładzona od wewnątrz. Niektóre, nieliczne fragmenty zdobione były ornamentem plastycznym w postaci różnego rodzaju guzków — pojedynczych (tabl. IV, g, h) czy podwójnych z dołkami po bokach (tabl. IV, e), oraz listwy z ornamentem dołków palcowych (tabl. IV, f). W jednym przypadku krawędź naczynia zdobiona była karami. Fragmenty pochodziły z dużych czar w kształcie wycinka kuli (tabl. IV, b), w nielicznych przypadkach z naczyń o wysokiej szyjce (tabl. IV, a) i mis (tabl. IV, c).

Na podstawie materiału archeologicznego, który pochodzi w większości z jednego przebadanego „pewnego” obiektu, nie jest możliwe ustalenie ścisłej chronologii w obrębie periodyzacji kultury ceramiki wstęgowej rytej. Wszystkie

Ryc. 3. Stanowisko nr 2 w Gwoździu na tle innych osad KCWR odkrytych w trakcie najnowszych badań AZP

Abb. 3. Fundstelle Nr 2 in Gwoździec auf dem Hintergrund anderer Siedlungen der Linienbandkeramik, die während der neuesten Untersuchungen entdeckt wurden

Рис. 3. Памятник 2 в Гроздьдце на фоне иных поселений КЛК, выявленных в ходе последних исследований АСП

wskazuje natomiast na to, że mamy do czynienia z najwcześniejszymi fazami tej kultury. Świadczą o tym przede wszystkim „starsze” cechy materiału ceramicznego — m.in. obecność form z wyodrębnioną szyjką, karbowanie krawędzi brzegu, brak w ornamentacji cech nutowych i żelazowych.

Osada w Gwoźdźcu jest pierwszym badanym wykopaliskowo stanowiskiem z okresu wczesnego neolitu w strefie Pogórza Karpackiego, ale nie jedynym znanym. W świetle najnowszych badań AZP² wiadomo już, że na tym terenie istniało dość gęste osadnictwo ludności kultury ceramiki

² Badania obszarów 105-64, 105-63 i 106-63 w ramach AZP przeprowadzone zostały przez mgr Andrzeja Ceterę i mgr Eligiusza Dworaczyńskiego, i mgr Jerzego Okońskiego.

wstęgowej rytej, tworzące na obszarze wschodniej części Pogórza Wiśnickiego rodzaj skupiska. Są to rozległe osady położone nad dolinami cieków wodnych, na wylesionych garbach terenowych. Stanowiska KCWR odkryte zostały m.in. w Biesiadkach, Żerkowie, Uszewie i Gnojniku gm. Gnojnik, Łoniowej, Łysej Górze gm. Dębno (ryc. 3). Odkrycia te powiększając bazę źródłową do poznania pierwszych wspólnot rolniczych, przyczynią się zapewne do zmiany spojrzenia na procesy neolityzacji Polski południowej.

Podjęte w 1996 roku zakrojone na niewielką skalę badania sondażowe w Gwoźdźcu oprócz wartości naukowej ujawniły znaczny stopień zniszczenia stanowiska w wyniku daleko posuniętej erozji jak i działalności rolniczej. Badania będą kontynuowane.

Agnieszka Kukulka

Sondierungsarbeiten in Gwoździec Fundstelle 2, Gemeinde Zakliczyn Wojewodschaft Tarnobrzeg

Zusammenfassung

Die Siedlung der Linienbandkeramikultur in Gwoździec auf der Fundstelle 2, Gemeinde Zakliczyn, wurde im Jahre 1989 entdeckt. Sie befindet sich auf dem Abhang eines kleinen Gebietshöckers, der sich nach dem waldigen Tal eines kleinen namenlosen Flusses hin senkte.

Im Jahre 1996 hat das Bezirksmuseum in Tarnów Sondierungsuntersuchungen durchgeführt, infolge deren ein Objekt entdeckt wurde. Es hatte den Charakter einer Vorratsgrube mit Keramik- und Feuersteinmaterial, auch mit Getreide (*Triticum Dicocum*), Trespel- und Eichenresten. In Keramik werden zwei technologische Gruppen unterschieden: Feinkeramik (dünnwandige Fragmente mit Gravierornament

— Taf. III.) und Keramik „dicker Arbeit” (Taf. IV.). Feuersteininventar (Taf. I–II.) ist besonders durch Splitter- und Spanhalbrohstoff repräsentiert. Es werden auch einige Werkzeuge entdeckt (Grubber, Sichelinsatz, Durchstecher). Zur Bearbeitung wurde Jurafeuerstein gebraucht. In einem Fall war das auch Dnestr-Rohstoff und Obsidian.

Die Voranalyse zeigt, daß die Siedlung in Gwoździec aus der Anfangsphase der Brandkeramikultur kommt. Die Tatsache, daß die Fundstelle von großem Wert für die Wissenschaft ist und systematisch verdirbt wurde ausschlaggebend, daß die Untersuchungen weitergeführt werden.

Агнешка Кукулка

Шурговочные исследования в Гроздьдце пам. 2, гм. Закличин, Тарновского воеводства

Резюме

Поселение культуры линейно-ленточной керамики в Гроздьдце на пам. 2 гм. Закличин, открыто в результате исследований АСП в квадратах 106-64 в 1989 году. Расположено оно на склоне небольшого холма, понижающегося в направлении поросшей лесом долины маленького безименного ручья. В 1996 году Областной музей в Тарнове предпринял шурфовочные исследования, в результате которых выявлен объект, имеющий характер ямы для хранения припасов и содержащий керамический и кремневый вещевой материал, а также остатки зерна (пшеницы), углей и луба. В керамике выделены две технологические группы: керамика тонкая (тонкостенные

фрагменты, украшенные углублённым орнаментом — табл. III) и „грубой работы” (табл. IV). Кремневый инвентарь (табл. I–II) представлен, главным образом, полуфабрикатами на пластинах и отщепках. Для изготовления орудий использован юрайский кремль. В единственном случае в качестве сырья отмечен надднестровский кремль и обсидиан. Предварительный анализ материала свидетельствует о том, что поселение в Гроздьдце относится к ранней фазе культуры линейно-ленточной керамики. Научная ценность материала и систематическое разрушение памятника являются веским поводом для продолжения исследований.